

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента
провідного наукового співробітника
відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури НАВС,
Симоненко Наталії Олександрівни
на дисертацію Давиденко Тетяни Михайлівни на тему
«Кримінологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням у
сфері економіки (на матеріалах практики країн Європейського Союзу)»,
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії
внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується інтенсивним поглибленням глобалізаційних та інтеграційних процесів, що зумовлюють істотні зміни у функціонуванні економічних, фінансових і правових систем держав. Активізація транскордонного руху капіталу, цифровізація фінансових послуг, розвиток міжнародної торгівлі та розширення економічної взаємодії створюють нові можливості для економічного розвитку, однак одночасно сприяють виникненню нових криміногенних ризиків. У цих умовах економічна злочинність набуває дедалі більш транснаціонального характеру, а її прояви дедалі частіше виходять за межі юрисдикції окремої держави, що потребує узгоджених міжнародних підходів до її запобігання.

Найбільш повно сучасні інтеграційні процеси проявляються в межах Європейського Союзу, де функціонування єдиного внутрішнього ринку, свобода руху товарів, капіталу, послуг і робочої сили, а також уніфікація правового регулювання створюють як сприятливі умови для економічного розвитку, так і нові можливості для вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки. Зростання масштабів фінансових операцій, цифровізація банківської діяльності та активне використання сучасних інформаційних технологій суттєво трансформують структуру економічної злочинності, зумовлюючи необхідність удосконалення механізмів її кримінологічного запобігання. Статистичні дані свідчать про стійку поширеність економічних кримінальних правопорушень у державах – членах ЄС: якщо у 2021 році було постановлено близько 13,8 тис. обвинувальних вироків за відповідні кримінальні правопорушення, то у 2025 році їх кількість перевищила

19,5 тис., що підтверджує збереження високого рівня криміногенної активності у цій сфері.

Особливу небезпеку для економічної безпеки держав становлять кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від сплати податків, легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, шахрайством у банківському та фінансовому секторі, незаконним використанням бюджетних коштів, корупційними проявами, зловживаннями під час розподілу фінансових ресурсів Європейського Союзу, а також маніпулюванням фінансовою звітністю. Значна концентрація міжнародних фінансових установ у найбільших економічних центрах Європи сприяє не лише розвитку фінансових ринків, але й створює додаткові ризики функціонування складних транснаціональних злочинних схем.

За таких умов запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки набуває особливого значення як складова забезпечення економічної безпеки держав та захисту фінансових інтересів Європейського Союзу. Ефективність відповідної діяльності значною мірою визначається рівнем розвитку кримінологічної політики, функціонуванням спеціалізованих інституцій, міждержавною співпрацею, а також застосуванням сучасних механізмів аналізу та прогнозування криміногенних процесів. У цьому контексті практичний досвід держав – членів ЄС становить значний інтерес для України, яка перебуває на етапі активної європейської інтеграції та реформування системи забезпечення економічної безпеки.

Стан наукових досліджень свідчить про відсутність комплексного кримінологічного аналізу запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки саме на основі практики держав – членів Європейського Союзу з урахуванням сучасних тенденцій розвитку цифрової економіки, транснаціональної фінансової злочинності, кіберзагроз, міжнародного санкційного режиму та наслідків повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Зазначені обставини обумовлюють необхідність комплексного дослідження європейських моделей кримінологічного забезпечення запобігання економічній

злочинності та визначення можливостей їх адаптації до національної системи забезпечення економічної безпеки.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження визначається необхідністю комплексного кримінологічного осмислення сучасних закономірностей, тенденцій, детермінант і механізмів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу, а також потребою використання позитивного європейського досвіду для вдосконалення національної системи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції, цифрової трансформації та воєнного стану.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у семи наукових публікаціях, з яких чотири статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, трьох тезах наукових повідомлень на науково-практичній конференції та круглих столах.

Дисертацію оформлено згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написано державною мовою з дотриманням наукового стилю. Результати дисертаційного дослідження є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз анотації, тексту дисертаційної роботи та змісту наукових публікацій Давиденко Т.М. дає підстави стверджувати про належний рівень наукової обґрунтованості та достовірності отриманих результатів дослідження. Сформульовані у роботі наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, спираються на сучасні теоретичні підходи, положення чинного законодавства, матеріали правозастосовної практики та статистичні дані. Їх зміст узгоджується з поставленою метою та визначеними завданнями дослідження, що забезпечується коректним добором і застосуванням відповідних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання.

Дисертаційна робота містить нові науково обґрунтовані результати, достовірність яких забезпечується використанням належної та репрезентативної емпіричної бази. Основу дослідження становлять офіційні статистичні й аналітичні матеріали, що характеризують стан запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, а також результати проведеного автором емпіричного дослідження. Зокрема, використано зведені дані опитування 96 слідчих Національної поліції України та 75 детективів Бюро економічної безпеки України, проведеного в межах дослідження за темою «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки». Отримані емпіричні матеріали дали змогу всебічно оцінити сучасний стан кримінологічного забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, визначити актуальні проблеми правозастосовної практики, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо підвищення ефективності відповідної діяльності.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Результатам дисертаційного дослідження характерний належний ступінь наукової новизни, що полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень, у якому на основі аналізу практики країн ЄС сформульовано кримінологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, розкрито зміст європейських стандартів у цій сфері та обґрунтовано напрями їх імплементації до системи кримінологічного забезпечення економічної безпеки України з урахуванням умов воєнного стану, трансформації сучасних криміногенних загроз і необхідності посилення захисту фінансових інтересів держави. Найсуттєвішими вважаються наступні положення: *вперше*: доведено, що в умовах європейського вектору розвитку України, запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах ЄС слід розглядати як самостійний і комплексний об'єкт кримінологічного дослідження, що дозволяє встановити закономірності функціонування сучасної європейської політики щодо забезпечення економічної безпеки, встановити її найбільш ефективні механізми та окреслити перспективи

імплементції кращих кримінологічних практик у вітчизняну правоохоронну практику; аргументовано, що нормативно-правова система ЄС щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки становить цілісну, структурно впорядковану кримінологічну систему, яка ґрунтується на поєднанні норм міжнародного права, права ЄС та національного законодавства країн-членів і забезпечує економічну безпеку Союзу шляхом реалізації рішень Конгресів ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, міжнародних стратегій і програм протидії злочинності, директив і регламентів ЄС, кримінального законодавства країн-членів, а також практики ЄСПЛ; на основі аналізу показників офіційної статистики за 2021–2025 рр. встановлено, що найбільш поширеними формами кримінальних правопорушень у сфері економіки країн ЄС є шахрайство, привласнення активів, конвертація (легалізація) грошових коштів та фальсифікація фінансової звітності, поширення яких зумовлюється комплексом взаємопов'язаних економічних, політико-правових, соціальних та інституційних детермінант, серед яких ключову роль відіграють нестабільність фінансових ринків, корупційні прояви, міграційні процеси та недосконалість механізмів фінансового контролю, обумовлюючи формування сучасної кримінологічної політики ЄС щодо забезпечення економічної безпеки; сформовані складові кримінологічного забезпечення безпеки у сфері економіки в країнах ЄС: (1) об'єкт захисту – сфера економічної діяльності; (2) характеристика криміногенної ситуації на об'єкті захисту як на рівні ЄС в цілому, так і в окремих державах та регіонах (стан, структура, динаміка економічної злочинності, встановлення детермінант, ідентифікація типових кримінологічних ознак організованих груп і транснаціональних злочинних організацій); (3) суб'єкти забезпечення безпеки; (4) заходи запобігання кримінальним правопорушенням з реалізацією на різних кримінологічних рівнях для досягнення належного стану безпеки шляхом мінімізації криміногенних ризиків, усунення причин та умов, підвищення ефективності інституційної взаємодії суб'єктів забезпечення; розроблено функціональну модель розподілу компетенції між суб'єктами взаємодії, за якою Європол здійснює кримінальний аналіз, розвідувально-інформаційну підтримку та

оперативну координацію, Євроюст – процесуальну і юрисдикційну координацію, OLAF – запобігання правопорушенням, що посягають на фінансові інтереси ЄС, та їх захист, ЕРРО – розслідування і кримінальне переслідування таких правопорушень, тоді як вітчизняні суб'єкти забезпечують їх виявлення, документування та досудове розслідування, що в сукупності формує потребу в інституційному поєднанні можливостей кримінального аналізу, фінансового моніторингу, податкового контролю, прокурорської координації та міжнародного правоохоронного співробітництва.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в: *науково-дослідній діяльності* – як теоретико-методологічна основа для подальших наукових досліджень проблем кримінологічного забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, а також удосконалення діяльності органів правопорядку у цій сфері (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 травня 2026 року № 169-нд); *правозастосовній діяльності* – для розроблення та вдосконалення відомчих і міжвідомчих нормативно-правових актів, методичних рекомендацій з питань запобігання кримінальним правопорушенням, а також під час проведення занять у системі службової підготовки працівників слідчих та інших уповноважених підрозділів; *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, навчальних і навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань та інших дидактичних матеріалів із кримінології, а також при проведенні різних видів занять у процесі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» і в системі підвищення кваліфікації працівників системи МВС України, ДПС, БЕБ, прокуратури, Держфінмоніторингу (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 травня 2026 року № 168-оп).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертаційна робота Давиденко Тетяни Михайлівни за своєю структурою є цілісним, логічно завершеним науковим дослідженням. Структурно дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (270 джерел на 28

сторінках) і трьох додатків, загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок, із них основного тексту 224 сторінки.

У розділі «Теоретичні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу» дисертанткою здійснено комплексне дослідження теоретичних, міжнародно-правових та кримінологічних засад функціонування системи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в державах – членах Європейського Союзу. У роботі розкрито еволюцію формування європейської моделі кримінологічного забезпечення економічної безпеки, визначено основні закономірності її розвитку та встановлено взаємозв'язок між поглибленням європейської інтеграції, розвитком спільного економічного простору і вдосконаленням механізмів протидії економічній злочинності.

Значну увагу приділено дослідженню теоретичних підходів до визначення змісту кримінологічного забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, а також аналізу сучасних наукових концепцій щодо забезпечення економічної безпеки держав та захисту фінансових інтересів Європейського Союзу. Проведений аналіз дав змогу визначити основні напрями сучасної кримінологічної політики ЄС, охарактеризувати систему суб'єктів запобігання економічній злочинності та встановити особливості функціонування багаторівневої моделі взаємодії наднаціональних і національних інституцій.

Окреме місце у структурі розділу займає дослідження міжнародно-правових та нормативних засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки. Проаналізовано роль Конгресів ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя у формуванні сучасної міжнародної кримінологічної політики, а також здійснено комплексний аналіз системи міжнародних договорів, актів права Європейського Союзу, директив, регламентів і національного законодавства держав – членів ЄС, які становлять нормативну основу кримінологічного забезпечення економічної безпеки.

Важливим елементом дослідження став порівняльно-правовий аналіз досвіду держав Європейського Союзу щодо організації системи запобігання кримінальним

правопорушенням у сфері економіки. Узагальнення законодавства та практики діяльності компетентних органів окремих європейських держав дозволило виявити найбільш ефективні моделі фінансового контролю, ризик-орієнтованого нагляду, фінансового моніторингу, міжвідомчої взаємодії та використання сучасних цифрових технологій у протидії економічній злочинності, а також оцінити можливість їх адаптації до умов функціонування національної системи забезпечення економічної безпеки України.

У розділі «Кримінологічна система запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу» дисертанткою комплексно досліджено сучасну модель кримінологічного забезпечення запобігання економічній злочинності в державах – членах ЄС, розкрито її теоретичні засади, інституційну структуру та функціональні механізми реалізації кримінологічної політики у сфері забезпечення економічної безпеки. Особливу увагу приділено аналізу розвитку європейських кримінологічних парадигм, що формуються під впливом процесів європейської інтеграції, гармонізації законодавства та розширення міждержавного співробітництва у сфері протидії економічній злочинності.

Значне місце у структурі розділу відведено дослідженню системи суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки. На основі аналізу законодавства Європейського Союзу та держав – членів ЄС охарактеризовано компетенцію органів, установ та інших суб'єктів, які здійснюють правоохоронні, контрольно-наглядові, ревізійні, аналітичні й організаційно-управлінські функції у сфері забезпечення економічної безпеки. Проведене дослідження дозволило визначити особливості побудови багаторівневої системи кримінологічного забезпечення, що поєднує діяльність наднаціональних інституцій Європейського Союзу, національних органів державної влади та спеціалізованих міжнародних організацій.

Окрему увагу приділено кримінологічному аналізу повноважень і напрямів діяльності ключових інституцій Європейського Союзу, зокрема спеціалізованих органів, що забезпечують захист фінансових інтересів ЄС, координацію

міждержавної взаємодії, протидію шахрайству, корупції, відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншим проявам економічної злочинності. Це дало змогу розкрити особливості функціонування сучасної європейської моделі кримінологічного забезпечення, яка ґрунтується на поєднанні нормативно-правового регулювання, стратегічного планування, аналітичного супроводу, міжнародної координації та ризик-орієнтованого підходу до запобігання кримінальним правопорушенням.

У розділі «Кримінологічне забезпечення безпеки у сфері економіки в країнах Європейського Союзу» дисертанткою здійснено комплексне дослідження сучасних механізмів кримінологічного забезпечення економічної безпеки в державах – членах ЄС, розкрито зміст основних напрямів запобіжної діяльності, особливості організації контрольно-наглядової системи та засади міжнародного співробітництва у сфері протидії економічній злочинності. Проведений аналіз дозволив охарактеризувати сучасну європейську модель забезпечення економічної безпеки як багаторівневу систему, що ґрунтується на поєднанні превентивних, контрольних, інформаційно-аналітичних та координаційних механізмів, орієнтованих на своєчасне виявлення, оцінювання й нейтралізацію криміногенних ризиків.

Особливу увагу приділено дослідженню сучасних європейських підходів до запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, основу яких становлять ризик-орієнтоване управління, фінансовий моніторинг, оцінювання криміногенних загроз, цифровізація контрольних процедур, розвиток механізмів фінансової розвідки та удосконалення інструментів виявлення підозрілих фінансових операцій. Встановлено, що ефективність кримінологічного забезпечення економічної безпеки в країнах Європейського Союзу значною мірою залежить від інтеграції інформаційно-аналітичних ресурсів, функціонування систем управління ризиками, забезпечення прозорості корпоративного сектору та широкого використання сучасних цифрових технологій.

Важливим елементом дослідження став аналіз сутності та кримінологічного значення контрольно-наглядової діяльності у сфері забезпечення економічної

безпеки. На підставі комплексного дослідження розкрито співвідношення понять контролю та нагляду, визначено їх функціональне призначення у системі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки та обґрунтовано значення ризик-орієнтованого підходу як основи сучасної європейської моделі державного фінансового контролю. Проведений аналіз засвідчив, що системне використання аудиту, фінансового моніторингу, аналітичного супроводу та цифрових інструментів контролю забезпечує своєчасне виявлення криміногенних факторів, мінімізує рівень латентності економічної злочинності та сприяє підвищенню стійкості фінансово-економічної системи.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані за результатами дисертаційного дослідження наукові положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у діяльності закладів вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін «Кримінологія», «Запобігання кримінальним правопорушенням», «Економічна безпека», «Кримінальне право» та інших дисциплін кримінально-правового циклу, а також під час підготовки навчально-методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій.

Окремі положення дисертації можуть бути використані у діяльності Бюро економічної безпеки України, Національної поліції України, Державної податкової служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, органів прокуратури, Служби безпеки України, а також інших державних органів, повноваження яких пов'язані із забезпеченням економічної безпеки держави, запобіганням економічній злочинності та захистом фінансових інтересів України.

Результати дослідження можуть бути використані під час підготовки наукових публікацій, монографій, інформаційно-аналітичних матеріалів, концепцій і стратегій у сфері забезпечення економічної безпеки, а також у подальших кримінологічних дослідженнях проблем запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, розвитку міжнародного співробітництва та імплементації європейських стандартів у національну систему кримінологічного забезпечення економічної безпеки.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Давиденко Тетяни Михайлівни на тему: «Кримінологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки (на матеріалах практики країн Європейського Союзу)», не позбавлено певних недоліків та положень, що потребують додаткової аргументації або носять певною мірою суперечливий характер.

1. У підрозділі 1.1. «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу як об'єкт кримінологічного дослідження» проведено ґрунтовний аналіз правового регулювання запобігання економічній злочинності в Європейському Союзі. Водночас дискусійним видається недостатнє висвітлення проблем адаптації відповідних європейських механізмів до сучасних умов функціонування української системи кримінальної юстиції, особливо з урахуванням правового режиму воєнного стану, особливостей діяльності правоохоронних органів та трансформації економічних ризиків в Україні.

2. У підрозділі 1.3. «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері економіки в країнах Європейського Союзу» здійснено комплексний аналіз стану, структури, динаміки та детермінант економічної злочинності в країнах ЄС із широким використанням статистичних даних міжнародних організацій та аналітичних матеріалів. Водночас дискусійним видається недостатнє висвітлення методологічних особливостей використання наведених статистичних показників. Зокрема, у роботі поєднуються дані різних міжнародних джерел (Європолу, Європейської прокуратури, PwC, ACFE, Eurostat та інших), однак не приділено достатньої уваги питанням їхньої порівнюваності, відмінностям у методиках збору інформації та критеріях обліку економічних кримінальних правопорушень.

3. У підрозділі 2.2. «Суб'єкти запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу» здійснено комплексний аналіз інституційної системи суб'єктів запобігання економічній злочинності на наднаціональному та національному рівнях, детально розкрито

компетенцію спеціалізованих органів Європейського Союзу та окремих держав-членів. Водночас дискусійним видається недостатнє висвітлення практичних механізмів взаємодії між наднаціональними інституціями ЄС (Європолом, OLAF, EPPO, Євроюстом, EFEC) та компетентними органами держав-членів під час реалізації спільних заходів із запобігання економічній злочинності. Зокрема, доцільно було б більш детально проаналізувати порядок координації їх діяльності, розмежування компетенції, особливості інформаційного обміну, функціонування спільних слідчих груп та механізми вирішення юрисдикційних питань у транскордонних кримінальних провадженнях.

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації і не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачкою.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами вивчення тексту дисертаційного дослідження, наукових публікацій здобувача, а також звіту, щодо перевірки тексту дисертаційної роботи на плагіат, відповідно до Положення про академічну доброчесність у Національній академії внутрішніх справ затвердженого Рішенням Вченої ради НАВС від 27.04.2026, протокол №8/4-3, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Дисертаційна робота Давиденко Тетяни Михайлівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, має високу теоретичну та практичну цінність, а її результати можуть бути використані для вдосконалення законодавства, правозастосовної практики та освітнього процесу. Авторка продемонструвала ґрунтовні знання, аналітичні здібності та вміння пропонувати науково обґрунтовані рішення актуальних проблем.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація Давиденко Тетяни Михайлівни на тему: *«Кримінологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки (на матеріалах практики країн Європейського Союзу)»*: за своїм змістом

відповідає спеціальності 081 «Право» в межах галузі знань 08 «Право», вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право зі спеціальності 081 – Право.

Рецензент:

**провідний науковий співробітник
відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Наталія СИМОНЕНКО

**Підпис Наталії Симоненко «ЗАСВІДЧУЮ»
Заступник начальника
відділу кадрового забезпечення
майор поліції**

Борис ДУБИНА